

Базар Н.М. (Мінск)

**Актуалізацыя вывучэння паэтычнай спадчыны Максіма
Багдановіча ў сучаснай школе**

Літаратура – гэта навука пра жыццё, якая актыўна садзейнічае ўсебаковаму фарміраванню асобы вучня. Калі старэйшае пакаленне выхоўвалася на ўзорах айчынай і сусветнай літаратур, і гэтаму выхаванню надавалася значная ўвага, то зараз планка выхавання на лепшых узорах слоўнага мастацтва прыкметна знізілася, хоць, здаецца, нельга сказаць, што сучасная школьная праграма па беларускай літаратуры горш складзена ці туды ўключаны «не тыя» творы. Усё банальна: сітуацыі, якая зараз склалася вакол прадмета «Беларуская літаратура», вельмі моцна садзейнічае «нігілістычнае стаўленне да гуманітарных дысцыплін у нашых школах» [1, с. 42], змяншэнне колькасці гадзін на літаратуру, адмена выпускнога экзамену. Адсюль і абьякавыя адносіны большасці вучняў да мастацтва слова ў цэлым. Настаўнік павінен гранічна скарачаць працу над мастацкім тэкстам, каб укласціся ў пэўныя часавыя межы. Пры гэтым ён абавязаны вызначыць канцэпцыю твора, паспець падаць асноўныя звесткі пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка, дапамагчы вучням зразумець асобу аўтара і г.д.

Звернем увагу і на такі момант. Апытванне вучняў сярэдніх і старшых класаў Каладніянскай БШ і Фядорскай СШ Столінскага раёна Брэсцкай вобласці паказала, што больш-менш чытаюцца праязныя творы. Думаецца, настаўнікі і метадысты павінны звярнуць пільную ўвагу на вывучэнне вершаваных тэкстаў.

Калі гаварыць пра вывучэнне творчасці М. Багдановіча, чый жыццёвы прыклад з’яўляецца ўзорам мужнасці і самаахвярнасці, вернасці сваёй радзіме і нястомнай працы на карысць сучасных і будучых пакаленняў беларусаў, то можна сцвярджаць, што «школьная праграма забяспечвае ў асноўным толькі фрагментарныя веды» [1, с. 42]. Асноўнае вывучэнне жыццёвага і творчага шляху пісьменніка адбываецца ў V–IX класах. У X класе гаварыць пра асобу М. Багдановіча настаўнік мае магчымасць толькі падчас аглядавых тэм.

Вывучэнне канкрэтных тэм, што хвалявалі М. Багдановіча і былі ўзняты ім у вершах, аповяданнях і казках, павінна быць размеркавана па класах у адпаведнасці з узроставымі асаблівасцямі вучняў. Творы філасофскага зместу і інтымную лірыку лепш падаваць у IX, X класах. Вершы «Зімой», «Вадзянік» з нізкі «У зачарованым царстве» добра ўспрымаюцца ў V–VI класах. Мэтазгодна было б у праграму V класа, акрамя верша «Зімой», вярнуць верш «Зімовая дарога». Два вершы аднаго аўтара, аб’яднаныя агульнай тэмай, будуць садзейнічаць лепшаму разуменню і засваенню твораў пейзажнай лірыкі. Пазнаёміўшыся з двума вершамі пра зіму, пра зімовы вечар, правёўшы іх падрабязны аналіз, вучні з дапамогай настаўніка змогуць вызначыць адметнасць пейзажнай лірыкі менавіта М. Багдановіча.

Працягам знаёмства з пейзажнымі творамі М. Багдановіча з’яўляецца вывучэнне «Маёвай песні» ў VII класе. На ўроках увага дзяцей звяртаецца на адчуванне і перадачу паэтам музыкі душы і прыроды, праводзіцца думка пра М. Багдановіча як цудоўнага мастака слова, чалавека, які змог стварыць сапраўдныя паэтычныя шэдэўры. У VIII класе працягваецца праца над

пейзажнымі вершамі і пачынаецца знаёмства з інтымнай, грамадзянскай, а таксама філасофскай лірыкай паэта – вершы «Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...», «Санет» («Замёрзла ноччу шпаркая крыніца...»), «Раманс» («Зорка Венера ўзышла над зямлёю...»), «Слуцкія ткачыхі», «Трыялет» («Калісь глядзеў на сонца я...») і інш. У IX класе лепш будуць успрымацца творы філасофскага і грамадзянскага зместу (вершы «Песняру», «Мяжы», «Я хацеў бы спаткацца з вамі на вуліцы...», «Жывеш не вечна, чалавек», паэма «Страцім-лебедзь» і г.д.). Як відаць, жанрава-стылёвая палітра твораў, што вывучаюцца ў V–IX класах, даволі разнастайная, тэматычны дыяпазон шырокі. Аднак, магчыма, варта размежаваць вершы па класах, каб асобна вывучаць творы адной тэматыкі, і тады творчасць класіка будзе лягчэй успрымацца дзецьмі.

Звернемся да праграмы па прадмеце «Літаратурнае чытанне» пачатковай школы. Вывучэнне твораў М. Багдановіча ў пачатковых класах ёю не прадугледжана. Але іх можна выкарыстоўваць на ўроках пазакласнага чытання (напрыклад, паэму-казку «Мушка-зелянушка і камарык-насаты тварык»). На ўроку варта згадаць асобныя моманты з жыцця паэта, звярнуць увагу на тое, што Максім рос дапытлівым хлопчыкам, які вельмі любіў чытаць. Дзецям таксама захочацца быць падобнымі на яго, многія з іх будуць часцей браць кнігі і чытаць мастацкую літаратуру. Добра было б падрыхтаваць выставу кніг паэта. Нельга забываць, што вучні пачатковых класаў любяць маляваць. Мэтазгодна як мага часцей праводзіць конкурсы малюнкаў да твораў паэта ці выкарыстоўваць яго вершы на ўроках выяўленчага мастацтва. Абапіраючыся на слоўныя малюнкi М. Багдановіча, дзеці спрабуюць ствараць свае карціны. Дзякуючы паэту, яго ўменню дакладна перадаць пэўную з'яву прыроды, даць характарыстыку прыродным аб'ектам, стварыць непаўторнае ўражанне ад родных краявідаў, у маленькіх беларусаў з'яўляецца імкненне да творчасці, жаданне спасцігнуць таямніцы прыроды. Такая праца стане своеасаблівым падмуркам для знаёмства з творчасцю паэта ў сярэдніх і старшых класах, дапаможа дзецям лепш спасцігаць асобу М. Багдановіча.

Для актуалізацыі творчасці паэта настаўнік павінен будаваць пазакласную працу па прадмеце так, каб вершы М. Багдановіча гучалі і на класных, і на агульнашкольных мерапрыемствах. Гэта святы, якія праводзяцца не толькі ва ўрачыстыя дні (у дзень народзінаў паэта ці з нагоды выхаду ў свет кніг пра яго асобу і творчасць), але і тыя, што з'яўляюцца агульнанацыянальнымі і міжнароднымі. Такія мерапрыемствы, маючы добры патэнцыял для маральна-эстэтычнага выхавання, садзейнічаюць трываламу засваенню твораў класіка.

Абапіраючыся на вершы М. Багдановіча, настаўнік здолее больш даступна для дзяцей падаць звесткі з тэорыі літаратуры, правесці паралелі паміж набыткамі беларускага і замежнага мастацтва слова, вызначыць, якое месца займае беларуская літаратура ў кантэксце сусветнай.

Адзін з улюбёных вобразаў беларускай класічнай літаратуры, у тым ліку твораў М. Багдановіча, – вобраз Маці. Дзень Маці адзначаецца 14 кастрычніка. На свяце звяртаецца ўвага вучняў на ролю матулі ў жыцці паэта. Марыя Апанасаўна Мякота засталася для Максіма «ўвасабленнем найвышэйшага, амаль неспасціжанага хараства, а таксама ахвярнасці дзеля малога дзіцяці» [2, с.

7]. Сваю радзіму М. Багдановіч параўноўвае з жанчынай-маці, якая любіць усіх сваіх дзяцей, жадае ім добра, а дзеці, у сваю чаргу, абавязаны клапаціцца пра лёс маці-радзімы, любіць яе. Гэтыя думкі песняра павінны агучвацца на нацыянальных беларускіх святах.

Сучасныя ўяўленні аб каханні нельга назваць узнёслымі, яны не адпавядаюць традыцыям сусветнай і беларускай класікі. У падлеткаў фарміруецца скажона-прыземлены падыход да гэтага пачуцця. Творы класіка дапамагаюць вучням аднавіць раўнавагу матэрыяльнага і ідэальнага, прыземленага і ўзнёслага, больш дакладна зразумець душэўны стан чалавека, які кахае. Да Дня закаханых (14 лютага) вучні старшых класаў, натхніўшыся паэтычнымі гімнамі каханню М. Багдановіча, могуць пісаць свае вершы.

Значную ролю ў выхаванні сучасных школьнікаў выконваюць музеі. Літаратурны музей Максіма Багдановіча з'яўляецца цудоўным памочнікам у справе выхавання новых пакаленняў беларусаў, дапамагае ўсебакова раскрыць непаўторны свет класіка нашай літаратуры. Вучань не можа застацца аб'якавым, калі на ўласныя вочы бачыць асабістыя рэчы паэта, яго лісты, аўтографы вершаў. Ubачанае, пачутае прымушае думаць, разважаць, развівае лагічнае мысленне, маўленне, творчыя здольнасці. Таму вывучэнне творчасці паэта з выкарыстаннем музейных сродкаў – важны бок адукацыйнага працэсу.

Публікацыі СМІ пра падзеі, звязаныя з ушанаваннем памяці М. Багдановіча, выкарыстоўваюцца пры правядзенні інфармацыйных гадзін. Акрамя таго, у гонар М. Багдановіча ладзяцца літаратурныя вечарыны, выпускаюцца школьныя газеты, праводзяцца кіналекторыі, сустрэчы з пісьменнікамі. Вершы класіка, якія гучаць на ўроках і на святочных мерапрыемствах, натхняюць, прымушаюць думаць, хвалююць душы дзяцей і падлеткаў, садзейнічаюць фарміраванню культуры чытання.

Літаратура

1. Козіч, В. Максім Багдановіч у студэнцкай аўдыторыі: да праблемы ўспрыняцця / В. Козіч // Максім Багдановіч і сучасны літаратурны працэс : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 100-годдзю першых публікацый вершаў М. Багдановіча, Мінск, 27 лістап. 2009 г. – Мінск, 2011.– С. 41–44.
2. Сінькова, Л. «І мела дзеўча выгляд маці...»: вобраз маці ў творчасці Максіма Багдановіча / Л. Сінькова // Роднае слова. – 2007. – № 5. – С. 6–8.